

Ministerstwo Sprawiedliwości

Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka

DWMPC-III.055.9.2025

Warszawa, r. 14.10.2025r.

Pani
Beata Faracik
Prezeska Zarządu
Polskiego Instytutu Praw Człowieka i Biznesu

Szanowna Pani Prezes,

uprzejmie dziękuję za przekazaną publikację „Podstawowa analiza obecnej sytuacji w Polsce dotyczącej dostępu do środków zaradczych w sprawach nadużyć związanych z działalnością przedsiębiorstw”. Publikacja w formie elektronicznej została udostępniona właściwym merytorycznie komórkom organizacyjnym Ministerstwa Sprawiedliwości. Analizy oraz rekomendacje stanowią cenny wkład do zapewnienia ochrony praw człowieka w sektorze biznesowym oraz środków mających na celu egzekwowanie praw w przypadku naruszeń.

Jednocześnie po zapoznaniu się z dokumentem przez właściwe merytorycznie komórki organizacyjne MS, informuję, że część postulatów znajdujących się w Państwa publikacji została lub będzie zrealizowana w najbliższym czasie. Mając na względzie powyższe, przedstawiam stanowisko Ministerstwa Sprawiedliwości do poniższych rekomendacji.

3.1.2.3. Ochrona sygnalistów

Odnosząc się do rekomendacji dotyczących ochrony sygnalistów należy mieć na uwadze, że w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 14 czerwca 2024 r. o ochronie sygnalistów (Dz.U. z 2024 r. poz. 928) nastąpiło poszerzenie kognicji sądów powszechnych w sprawach pracowniczych i karnych. Art. 14 zakłada prawo zgłaszającego pracownika – sygnalisty do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych wobec pracodawcy z tytułu podjęcia wobec niego działań odwetowych. Ponadto w art. 12 ustawy wprowadzono szeroki katalogu działań (21 przypadków), jakie nie mogą być podejmowane wobec zgłaszającego będącego pracownikiem. Ochrona przysługuje sygnaliście z mocy prawa od daty dokonania zgłoszenia do czasu wykazania przesłanek negatywnych. Ministerstwo Sprawiedliwości przychyliło się do rekomendacji, że na ewentualne kolejne zmiany legislacyjne należy poczekać, celem pozyskania danych odnośnie praktycznych aspektów funkcjonowania ustawy, która weszła w życie z dniem 25 września 2024 r. Zmiany w ustawie powinny być poprzedzone zebranymi danymi statystycznymi co do ilości spraw sądowych i wypracowanej praktyki sądowej i linii orzecznictwa w tego rodzaju postępowaniach oraz szeroko pojętymi konsultacjami publicznymi, w tym z reprezentantami organizacji pracowników i pracodawców.

3.2.1.1. Wysokie koszty postępowania

Odpowiadając na rekomendację *Obniżenie wysokości opłat sądowych w sprawach, w których stanowią istotną barierę w dostępie do sądu* wskazuje, odwołując się do

poglądów Trybunału Konstytucyjnego¹, że o ograniczeniu dostępności do sądu przez bariery ekonomiczne można mówić dopiero w wypadku nadmiernie wysokiego ryzyka ekonomicznego, wywołanego nieprawidłowymi zasadami, wedle których kształtuje się obowiązek ponoszenia kosztów postępowania, zwłaszcza nadmiernie wygórowanym poziomem kosztów. Wysokość kosztów sądowych wiąże się z koniecznością zapewnienia równowagi pomiędzy interesem państwa w uzyskaniu częściowego zwrotu wydatków na sprawowanie wymiaru sprawiedliwości a interesem podmiotów dochodzących swych praw na drodze sądowej. Wysokość opłat sądowych zależy od przedmiotu postępowania, jest uzależniona od nakładów związanych z prowadzeniem danego postępowania i nie jest uzależniona od sytuacji materialnej osoby dochodzącej swoich praw.

W sytuacji, gdy w ocenie osoby, która znajduje się w trudnej sytuacji materialnej i chce skorzystać z przysługującego jej prawa do sądu, opłaty sądowe są jednak zbyt wygórowane i nieproporcjonalnie wysokie w porównaniu do jej możliwości finansowych, ustawodawca wprowadził możliwość ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych, o czym wspominają autorzy rekomendacji w przesłanej publikacji. Zgodnie z treścią art. 102 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (u.k.s.c.) osoba fizyczna może domagać się zwolnienia od kosztów sądowych, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny lub też ich poniesienie narazi ją na taki uszczerbek.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 23 stycznia 2019 r., sygn. akt I CZ 1/19 instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowi w istocie pomoc Państwa dla osób, które ze względu na ich szczególnie trudną sytuację materialną nie mogą ponieść tych kosztów bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny, zwłaszcza osób bezrobotnych, chorych, samotnych, bez źródeł stałego dochodu i bez majątku. Natomiast w postanowieniu z dnia 8 grudnia 2011 r., sygn. akt IV CZ 111/11 Sąd Najwyższy uznał, że zasadniczym celem instytucji zwolnienia od kosztów sądowych jest zagwarantowanie stronie prawa dostępu do sądu.

Wobec powyższego w ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości postulat dotyczący obniżenia wysokości opłat sądowych w sprawach, w których stanowią one istotną barierę w dostępie do sądu, jest bezzasadny, gdyż w polskim porządku prawnym funkcjonują rozwiązania gwarantujące osobom, które nie są w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego dla siebie i swojej rodziny prawo do ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych w całości albo w części.

Ustosunkowując się do postulatu, zgodnie z którym proponuje się wprowadzenie regulacji, która rozszerzałaby, przynajmniej częściowo, zwolnienie od kosztów sądowych także na przypadki przegranej w procesie, z zastrzeżeniem, że powództwo nie okazałoby się oczywiście bezzasadne, wskazuję, że zasady ponoszenia kosztów postępowania zostały uregulowane w art. 98 – 110 k.p.c. Przepisy te kształtują podstawowe zasady ponoszenia kosztów procesu: zasadę zwrotu kosztów celowych zasadę i odpowiedzialności za wynik postępowania (art. 98 k.p.c.) oraz zasadę koncentracji i unifikacji kosztów procesu (art. 108 k.p.c.).

Zasada odpowiedzialności za wynik sporu określona została w art. 98 § 1 k.p.c., który to przepis obowiązkiem zwrotu kosztów procesu obciąża stronę przegrywającą sprawę. Art. 100 k.p.c. natomiast uzupełnia zasadę odpowiedzialności za wynik, wprowadzając zasadę kompensaty (zniesienia) kosztów oraz zasadę ich stosunkowego rozdzielenia. W razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty mogą zatem zostać wzajemnie zniesione

¹ Por. wyrok TK z dnia 17 listopada 2008 r., sygn. akt SK 33/07 oraz wyrok TK z dnia 14 stycznia 2014 r., sygn. akt SK 25/11.

lub stosunkowo rozdzielone. Sąd może jednak nałożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik uległ tylko co do nieznaczącej części swego żądania albo gdy określenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub oceny sądu.

Ponadto zgodnie z treścią art. 102 k.p.c. w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Przepis ten stanowi realizację zasady słuszności, zgodnie z którą na gruncie prawa polskiego dopuszcza się możliwość odstąpienia od zasady odpowiedzialności za wynik procesu w wypadkach szczególnie uzasadnionych. Przepis ten pozwala na nieobciążanie przegrywającego obowiązkiem zwrotu kosztów procesu przeciwnikowi albo zasądzenie tylko części kosztów. Ocena, czy takie przypadki rzeczywiście występują, została pozostawiona uznaniu sądu, a kontrola instancyjna dotyczy tylko sytuacji, gdy zastosowanie art. 102 k.p.c. nastąpiło z rażącym naruszeniem zasad przewidzianych w tym przepisie.

Wobec powyższego zgodnie z art. 102 k.p.c. na gruncie postępowania cywilnego zostało wprowadzone rozwiązanie, które w myśl zasady słuszności, umożliwia nieobciążenie strony przegrywającej kosztami.

3.2.1.2. Ciężar dowodu i dostęp do dowodów w posiadaniu przeciwnika

Rekomendacja Nowelizacja art. 248 k.p.c. w takim kierunku, aby możliwe było skorzystanie z tego przepisu w celu ustalenia danych adresowych świadków w ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości jest sprzeczna z istotą i funkcją art. 248 k.p.c. Należy wskazać, że osoba chcąc pozyskać m.in. adres zamieszkania innej osoby może złożyć wniosek o uzyskanie danych z rejestru PESEL. Dane z rejestru PESEL może pozyskać osoba, która ma interes prawny, aby otrzymać takie informacje. Może to być na przykład wierzyciel, który poszukuje prawidłowych danych dłużnika do pozwu albo chce umieścić dłużnika w Biurach Informacji Gospodarczej, jak również strona która chce uzyskać adres zamieszkania świadka celem złożenia wniosku o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka. Ponadto nakładanie na sąd dodatkowych obowiązków wiązałoby się również z koniecznością poniesienia przez Skarb Państwa dodatkowych wydatków na czynności, które ponoszone byłyby wyłącznie w interesie stron/uczestników postępowania, którzy żądaliby przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków bez znajomości ich adresów.

3.2.1.3. Dostęp do pozwu zbiorowego

Odnosząc się do propozycji zmian w ustawie z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1485), wskazuję, że ww. ustawa wywołuje trudności interpretacyjne i zgłaszane są postulaty jej zmian. Jednakże, w ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości, ewentualne zmiany powinny mieć charakter spójny i całościowy, dlatego też należałoby dokonać kompleksowego przeglądu ww. ustawy z udziałem Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.

3.2.1.4. SLAPP-y (strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej) wytaczane przez przedsiębiorstwa)

W zakresie rekomendacji dotyczących SLAPP-ów informuję, że Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi prace nad projektem ustawy implementującej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1069 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed oczywistie bezzasadnymi roszczeniami lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowym, którą państwa członkowskie mają obowiązek wdrożyć do prawa krajowego do dnia 7 maja 2026 r. Projekt ustawy z dnia 14 kwietnia 2025 r. o ochronie osób uczestniczących w debacie publicznej przed oczywistie bezzasadnymi roszczeniami lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi (UC94) reguluje środki ochrony osób uczestniczących w debacie publicznej przed dochodzonymi w postępowaniach sądowych w sprawach

cywilnych przeciwko nim roszczeniami zmierzającymi wyłącznie lub głównie do stłumienia, ograniczenia, zakłócenia debaty publicznej lub szykanowania za udział w niej, w tym przed roszczeniami oczywiście bezzasadnymi, a także innymi czynnościami procesowymi stanowiącymi nadużycie prawa procesowego.

3.2.1.5 Dodatkowe informacje dotyczące zmiany kodeksu postępowania cywilnego

W odpowiedzi na rekomendację *Powrót do prymatu zasady jawności i ograniczenie możliwości rozpatrywania spraw na posiedzeniach* niejawnych podkreślam, że w aktualnym stanie prawnym nadal obowiązuje zasada jawności wyrażona w art. 9 k.p.c., chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Zasada jawności nie ma jednak charakteru bezwzględego. Wyłączenie jawności może nastąpić tylko z przyczyn w tych przepisach wskazanych mocą ustawy (np. posiedzenia niejawne) albo przez sąd (np. posiedzenia przy drzwiach zamkniętych). Dodać należy, że możliwość wyłączenia zasady jawności przewidziana jest zarówno w przepisach *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* (art. 6 ust. 1), Konstytucji RP (art. 45 ust. 2) oraz w ustawie *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (art. 42 § 3). Wprowadzenie postulatu, aby wszystkie sprawy odbywały się na rozprawach niewątpliwie wpłynęłoby na wydłużenie czasu trwania postępowań cywilnych oraz na wzrost kosztów procesów po stronie Skarbu Państwa, co jest ostatecznie niekorzystne także dla stron procesu.

3.2.2.1. Immisje

W zakresie postulatu dotyczącego spraw środowiskowych, ze szczególnym uwzględnieniem immisji zapachowych, wskazać należy, że *de lege lata* przepisy ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (k.c.), przewidują ochronę właścicieli nieruchomości przed nadmiernymi immisjami z nieruchomości sąsiednich. Zgodnie z art. 144 k.c. właściciel nieruchomości powinien przy wykonywaniu swego prawa powstrzymać się od działań, które by zakłócały korzystanie z nieruchomości sąsiednich ponad przeciętną miarę, wynikającą ze społeczno-gospodarczego przeznaczenia nieruchomości i stosunków miejscowych. Należy mieć na uwadze, że cytowany przepis nie stanowi samoistnej podstawy roszczenia a jedynie dookreśla przesłanki, po spełnieniu których aktualizuje się ochrona własności uregulowana w przepisach ogólnych. Dyspozycja art. 144 k.c. obejmuje tylko takie działania właściciela nieruchomości, które ponad przeciętną miarę wynikającą ze społeczno-gospodarczego przeznaczenia nieruchomości i stosunków miejscowych, zakłócają korzystanie z nieruchomości sąsiednich. Ocena przeciętnej miary, o której mowa w art. 144 k.c., może być dokonana tylko na podstawie obiektywnych warunków występujących na danym terenie, a nie na podstawie subiektywnych odczuć osób, że ich przestrzeń w razie realizacji inwestycji może zostać ograniczona.

Odnotować należy, że do Ministerstwa Sprawiedliwości docierają postulaty zmierzające zarówno do zwiększenia ochrony właścicieli nieruchomości przed uciążliwymi immisjami z nieruchomości sąsiednich, w szczególności w przypadku prowadzonej działalności rolniczej, jak i zmierzających do ograniczenia stosowania art. 144 k.c., w odniesieniu do rolników, których działalność prowadzona jest zgodnie z zasadami prawidłowej gospodarki rolnej. W ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości prawidłowa wykładania art. 144 k.c. daje jednak właścicielom nieruchomości gwarancję zarówno dochodzenia swoich praw związanych z ochroną własności przed immisjami, jak i prowadzenia działalności rolniczej, z zachowaniem zasad prawidłowej gospodarki rolnej. Uciążliwość immisji wynikających z takiej działalności oceniana musi być każdorazowo przez pryzmat przeznaczenia nieruchomości, na której prowadzona jest taka działalność, miejscowych stosunków i poprzez zobiektywizowane kryteria. Niezależnie od powyższego postulaty zawarte w ww. publikacji, obejmują zagadnienia, których adresatami powinni być Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Minister Finansów i Gospodarki.

3.2.2.2. Dobra osobiste

Odpowiadając na rekomendację *Rozważenie wprowadzenia do katalogu dóbr osobistych z art. 23 k.c. prawa do życia w czystym środowisku oraz bezpieczeństwa zdrowotnego* wskazuję, że w przytoczonym przepisie ustawodawca poprzestał na egzemplifikacji wybranych dóbr oraz na potwierdzeniu pozostawania wszystkich dóbr osobistych człowieka pod ochroną prawa cywilnego, niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Tym samym na dorobku doktryny i judykatury spoczywa zadanie stwierdzenia istnienia kolejnych dóbr osobistych, innych niż wymienione przykładowo w art. 23 k.c. Nie budzi wątpliwości, że dobrem osobistym istniejącym a niewskazanych w tym przepisie jest życie – podstawowe dobro osobiste człowieka, pozwalające na korzystanie z innych dóbr. Z powyższego jednoznacznie wynika, że wymieniony w art. 23 k.c. katalog dóbr osobistych nie jest katalogiem zamkniętym, a zatem można domagać się ochrony innych, niewymienionych w tym przepisie dóbr osobistych. Warunkiem skuteczności takiej ochrony jest jednak sądowe dowiedzenie, że dobro osobiste objęte roszczeniem faktycznie istnieje.

W tym kontekście problematyczna pozostaje kwestia uznania prawa do życia w czystym środowisku za dobro osobiste. Należy bowiem wskazać, że Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 maja 2021 r.² przesądził, że prawo do życia w czystym środowisku nie jest dobrem osobistym, (...) jednak ochronie, jako dobra osobiste (art. 23 k.c. w związku z art. 24 k.c. i art. 448 k.c.), podlegają zdrowie, wolność, prywatność, do naruszenia (zagrożenia) których może prowadzić naruszenie standardów jakości powietrza określonych w przepisach prawa. Jak wskazał bowiem Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanej uchwały, przy podejmowaniu próby odpowiedzi na pytanie, czy doszło do naruszenia dóbr osobistych, konieczne jest jednak zbadanie, czemu służyło z jednej strony ustalenie normy ochronnej, określającej pewien konieczny do spełnienia standard postępowania oraz z drugiej strony, kto, z jakiego powodu, z jaką intencją oraz na jak długi czas normę tę naruszył³. Środowisko naturalne człowieka oczywiście nie ma cech dobra osobistego w przytoczonym wyżej rozumieniu. Jest to bowiem dobro wspólne dla ludzkości, mające substrat materialny w postaci powietrza, wody, gleby, świata roślin i zwierząt. Środowisko naturalne i jego stan decyduje o fizycznym przetrwaniu człowieka i o stopniu, w jakim zaspakajane są jego podstawowe potrzeby bytowe. W tych kategoriach ujmować trzeba dostęp do powietrza, wody, żywności oraz oczekiwanie, żeby dobra te nie zostały skażone, gdyż inaczej, w krótszej lub dłuższej perspektywie, odbije się to na zdrowiu populacji i pojedynczych jej członków.

Także bezpieczeństwo zdrowotne, w ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości nie może być uznane za dobro osobiste. Samo zdrowie podlega bowiem ochronie na gruncie art. 23 k.c. Bezpieczeństwo zdrowotne stanowi nieostre pojęcie i wydaje się mieścić w szeroko rozumianym prawie do zdrowia. W kontekście przytoczonych rozważań Sądu Najwyższego, nie sposób stwierdzić także kto i w jaki sposób miałby odpowiadać za konieczny do spełnienia standard postępowania służący ochronie takiego dobra osobistego.

3.3.1. Bariery w dostępie do sądu

Na wstępie wskazuję, że Ministerstwo Sprawiedliwości nie zgadza się z twierdzeniem, że *żadna z zapowiadanych reform dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości nie została skutecznie wdrożona* (przypis nr 240, s. 65 publikacji). Kryzys praworządności wynikający z reform wymiaru sprawiedliwości podejmowanych przez władze w latach 2015–2023 miał charakter głęboki. Niemniej, obecny rząd przeprowadził szereg

² Por. uchwała SN z dnia 28.05.2021 r., III CZP 27/20, OSNC 2021, nr 11, poz. 72.

³ Por. uchwała SN z dnia 18.10.2011 r., III CZP 25/11, OSNC 2012, Nr 2, poz. 15.

skutecznych działań reformujących. Podjęte przez Rząd RP działania doprowadziły m.in. do zakończenia w dniu 29 maja 2024 r. przez Komisję Europejską procedury z art. 7 TUE, uruchomionej wobec Polski w 2017 r. w związku z trwającymi naruszeniami praworządności, a także do pozytywnej oceny wniosków Polski o płatności z Funduszu Odbudowy, w tym w kontekście satysfakcjonującej realizacji dwóch tzw. „superkamieni milowych”. Przeprowadzone reformy, które nie zostały jeszcze zakończone – już wzmocniły niezależność polskiego sądownictwa. Po raz pierwszy bowiem od 8 lat w 2024 r. Polska awansowała na 33 miejsce w rankingu Rule of Law Index publikowanym przez World Justice Project, co stanowiło poprawę jakościową o 3 pozycje względem roku 2023. W 2015 roku Polska zajmowała bowiem 21 miejsce w rankingu, a od tego czasu jej pozycja w tym rankingu systematycznie spadała – w 2023 roku Polska znajdowała się na 36 pozycji. Rząd RP wykazuje znaczną i skuteczną aktywność legislacyjną – przykładem jest ustawa z dnia 6 marca 2025 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów wojskowych, która weszła w życie 7 maja 2025 r. i implementuje wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 16 listopada 2021 r. w sprawach połączonych od C-748/19 do C-754/19 w zakresie dotyczącym delegowania sędziów do orzekania.

W odpowiedzi na rekomendację *Wzmocnienie instytucji pomocy prawnej z urzędu poprzez odpowiednie zachęty dla profesjonalnych prawników, w postaci odpowiednio wysokich wynagrodzeń, odpowiadających ich kompetencjom i nakładowi pracy, niezbędnemu do należytej reprezentacji* wskazuję, że Minister Sprawiedliwości w dniu 24 września 2025 r. wydał rozporządzenia zmieniające rozporządzenia w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów pomocy prawnej udzielonej przez adwokata/radcę prawnego z urzędu. Celem ww. nowelizacji jest podwyższenie z dniem 1 stycznia 2026 r. obowiązujących opłat za pomoc prawną udzieloną z urzędu przez adwokata/radcę prawnego o 100 % w 10 kategoriach spraw oraz o 50 % w 5 kategoriach spraw w taki sposób, aby dostosować te opłaty do aktualnych realiów gospodarczych z uwzględnieniem podnoszonych w debacie publicznej postulatów środowisk prawniczych oraz możliwości budżetu państwa.

Pkt 3.3.2 Ograniczone uprawnienia pokrzywdzonych i podmiotów zawiadamiających o przestępstwie

W zakresie rekomendacji *Wprowadzenie uprawnienia dla podmiotów zawiadamiających o przestępstwie do złożenia w każdej sytuacji zażalenia na umorzenie postępowania przygotowawczego bądź odmowę jego wszczęcia. (...)*, uprzejmie informuję, że na podstawie art. 306 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (k.p.k.) na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przysługuje zażalenie instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie. Zgodnie z pkt 2 prawo takie posiada także osoba, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, jeżeli wskutek przestępstwa naruszono jej prawa. Natomiast zgodnie z art. 306 § 1a pkt 2 i 3 k.p.k. na postanowienie o umorzeniu śledztwa przysługuje zażalenie instytucji państwowej lub samorządowej, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie oraz osobie niebędącej pokrzywdzonym, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie określonym w art. 228-231, art. 233, art. 235, art. 236, art. 245, art. 270-277, art. 278-294 lub w art. 296-306c ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (k.k.), jeżeli postępowanie karne wszczęto w wyniku jej zawiadomienia, a wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw.

Oznacza to, że organizacje, w tym organizacje społeczne, są uprawnione do złożenia zażalenia na odmowę wszczęcia postępowania – o ile tylko zawiadomiły o przestępstwie. Także w razie wydania postanowienia o umorzeniu postępowania organizacjom tym przysługuje zażalenie, z tym zastrzeżeniem, że nie dotyczy to organizacji społecznych.

Zażalenia mogą składać również osoby fizyczne na określonych w zacytowanych przepisach warunkach.

Odnosząc się do rekomendacji *Rozszerzenie uprawnień pokrzywdzonego na etapie postępowania sądowego o możliwość złożenia apelacji od niekorzystnego dla niego wyroku, także w sytuacji, gdy nie działa on w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Uprawnienie takie – choćby z uwagi na zasadę szybkości postępowania – można ewentualnie ograniczyć do przypadków, w których podstawą apelacji nie byłoby uchybienia, na które zażalenie mógłby złożyć oskarżyciel posiłkowy w toku postępowania*, wskazuję, że pokrzywdzony może działać na podstawie art. 53 k.p.k. w charakterze oskarżyciela posiłkowego w postępowaniu sądowym. Udział pokrzywdzonego nie pociąga za sobą żadnych kosztów, co więcej na podstawie art. 87 k.p.k. może on ustanowić pełnomocnika lub wystąpić o pełnomocnika z urzędu. Dodatkowo, oskarżyciel posiłkowy nie musi podejmować żadnych czynności w toku procesu, nie tracąc swych uprawnień, np. do złożenia zażalenia lub apelacji.

Na podstawie art. 49a k.p.k. pokrzywdzony może aż do zamknięcia przewodu sądowego złożyć wnioski o: odszkodowanie lub o orzeczenie wobec oskarżonego zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Tym samym trudno uzasadnić przyznanie osobie, która nie chce być oskarżycielem posiłkowym – prawa do złożenia apelacji. Istniejące rozwiązania wydają się w pełni chronić interesy pokrzywdzonego, o ile wyraża on wolę stania się stroną postępowania sądowego albo złożenia stosownego wniosku.

W kwestii rekomendacji *Wprowadzanie do Kodeksu postępowania karnego przepisów umożliwiających organizacjom społecznym o określonych celach statutowych wykonywanie praw pokrzywdzonego w postępowaniach dot. czynów zabronionych, naruszających dobra prawne odpowiadające celom statutowym organizacji, na wzór art. 39 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt*, wskazuję, że zasadą jest to, iż pokrzywdzonym jest osoba, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone (art. 49 k.p.k.). Zgodnie z k.p.k. inne podmioty, wykonujące prawa pokrzywdzonego i wyraźnie określone w ustawie, wyjątkowo działają zamiast niego i tylko gdy istnieje poważna przyczyna (interes społeczny) dla przyznania im takich uprawnień (zapłata odszkodowania, pomoc stronie słabszej, niemożność wykonywania praw przez pokrzywdzonego).

Postulowane rozwiązanie może wykreować szereg problemów praktycznych i skutecznie sparaliżować proces karny, choćby w razie sporu pomiędzy pokrzywdzonym a podmiotem wykonującym jego prawa, co do np. wysokości odszkodowania. Nadto, rzecznikiem interesu publicznego jest prokurator, pełniący funkcję oskarżyciela. Ściganiem przestępstw zajmuje się bowiem państwo, działające przez swoje wykwalifikowane organy, a nie organizacje społeczne. Dostrzegając ich wkład, jednocześnie należy zauważyć, że prokurator jest wystarczającym gwarantem ochrony prawa, w tym interesów pokrzywdzonego, tym bardziej, że w sprawie zawsze może działać sam pokrzywdzony, a i sąd szereg czynności może lub wręcz z urzędu przeprowadzić musi.

Trudno zatem wskazać, co miałyby dodatkowo wnieść organizacje społeczne do procesu, zwłaszcza, że na podstawie art. 90 k.p.k. udział w postępowaniu może zgłosić organizacja społeczna, jeżeli zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub interesu indywidualnego, objętego zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka. Zgodnie z art. 91 k.p.k. przedstawiciel takiej

organizacji może uczestniczyć w rozprawie, wypowiadać się i składać oświadczenia na piśmie.

System zapewnia zatem równowagę: interes publiczny, ale też uwzględniający interesy pokrzywdzonego – reprezentuje prokurator, interes prywatny – pokrzywdzony, a kwestie społeczne mogą być podkreślone w procesie przez organizacje społeczne. Nad sprawnym przebiegiem postępowania, którego głównym celem jest ustalenie czy popełniono przestępstwo, kto jest sprawcą i jaką karę powinien ponieść – czuwa sąd, uwzględniając przywołane interesy.

3.3.3. Konflikt interesów w sprawach korupcyjnych i karnych gospodarczych

Odpowiadając na rekomendację *Wprowadzenie w określonych sytuacjach potencjalnego konfliktu interesów możliwości wyłączenia całych jednostek prokuratury lub sądów, bądź też wprowadzenie zasady, że sprawy o określonym przedmiocie bądź dotyczących określonych podmiotów (np. funkcjonariuszy publicznych) prowadzone są przez prokuratury i sądy niewłaściwe miejscowo*, wskazuję, że w obecnym stanie prawnym nie ma przeszkód, aby postępowanie przygotowawcze prowadziła inna niż właściwa, w świetle przepisów z k.p.k., jednostka prokuratury. Na podstawie § 116 ust. 5 rozporządzenia z dnia 7 kwietnia 2016 r. Ministra Sprawiedliwości Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury – Prokurator Generalny, Prokurator Krajowy, upoważniony przez nich prokurator lub kierownik jednostki nadrzędnej może, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, przekazać podległej jednostce do prowadzenia lub nadzorowania sprawę z wyłączeniem ogólnych zasad dotyczących właściwości.

Analogicznie na podstawie art. 37 § 1 k.p.k. Sąd Najwyższy może z inicjatywy właściwego sądu lub na wniosek prokuratora przekazać sprawę do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu, jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości.

Na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. strony i inne osoby bezpośrednio zainteresowane mogą składać wnioski o dokonanie również tych czynności, które organ może lub ma obowiązek podejmować z urzędu. Zatem w przywołanych sytuacjach istnieje możliwość sygnalizowania uprawnionym organom podjęcia czynności, zmierzających do przeniesienia sprawy.

3.3.5. Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary

W zakresie rekomendacji *Rozszerzenie katalogu sytuacji – zarówno w zakresie przedmiotowym, jak i podmiotowym – w których można orzec o odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyny zabronione pod groźbą kary*, wskazuję, że Katalog przedmiotowy przestępstw, określony w art. 16 ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. z 2024 r. poz. 1822) jest szeroki i może podlegać zmianom. Natomiast zgodnie z definicją podmiotu zbiorowego z art. 2 odpowiedzialnością objęte są praktycznie wszystkie osoby i jednostki organizacyjne z wyłączeniem Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego i ich związków.

Odnosząc się do rekomendacji *Wprowadzenie dodatkowej sankcji – na wzór środka karnego zakazu prowadzenia działalności gospodarczej z art. 39 pkt 2 k.k. – polegającej na zakazaniu danemu podmiotowi zbiorowemu prowadzenia działalności w obszarze, w którym doszło do naruszenia prawa. Sankcja ta eliminowałaby na określony czas z obrotu nieuczciwe przedsiębiorstwa i stanowiłaby odczuwalną konsekwencję bezprawnych działań* informuję, że istotą każdej sankcji jest jej proporcjonalność. Zakazanie podmiotowi prowadzenia działalności w określonym obszarze może prowadzić do jego upadłości, a co za tym idzie, do zwolnień pracowników. Skutki byłyby więc niewspółmierne do czynu. Przy czym, o ile osobie fizycznej łatwiej jest się przebranżowić, o tyle wobec podmiotów zbiorowych, a zwłaszcza o złożonej strukturze – wydaje się

to niemożliwe, a na pewno znacznie utrudnione. Proponowany zakaz oznaczałby więc faktyczną likwidację podmiotu.

Należy również wskazać, że w razie orzeczenia postulowanego zakazu właściciele mogliby utworzyć inny podmiot i rozpoczęli działalność pod nową firmą. Wiąże się to wprowadzie z niedogodnościami, ale mniejszymi niż całkowity zakaz.

W tym stanie rzeczy wydaje się, że obowiązujące sankcje z art. 7, 8 i 9 pozwalają na adekwatną i skuteczną reakcję karną, umożliwiającą z jednej strony ukaranie, a z drugiej zachowanie istnienia podmiotu.

3.3.6. Przestępczość środowiskowa

Odpowiadając na rekomendację *Rozszerzenie znamion przestępstw środowiskowych zawartych w rozdziale XXII Kodeksu karnego, poprzez wprowadzenie typów abstrakcyjnego narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo, tak żeby prawo karne mogło być wykorzystywane w walce o czyste środowisko jeszcze zanim dojdzie do jego bezpowrotnego zniszczenia. Wprowadzenie nowych typów przestępstw, kryminalizujących prowadzenie działalności bez odpowiednich decyzji i pozwoleń lub z naruszeniem ich warunków. Dotyczy to w szczególności decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, pozwoleń zintegrowanych i emisyjnych, pozwoleń wodnoprawnych czy planów urządzenia lasu.* Informuję, że obecnie w Ministerstwie Sprawiedliwości toczą się prace mające na celu wdrożenie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1203 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo karne i zastępująca dyrektywy 2008/99/WE i 2009/123/WE.

3.3.7. Ograniczona ochrona pracowników i ofiar pracy przymusowej

Odnosząc się do rekomendacji *Rozszerzenie ochrony i objęcie dyspozycją art. 220 k.k. nie tylko pracowników, lecz także inne osoby wykonujące pracę zarobkową oraz wskazanie w art. 218 §1a k.k. konkretnych praw pracowniczych mających oparcie w ustawie, które miałyby podlegać ochronie prawnokarnej,* wskazuję, że przepis art. 220 k.k. jest realizacją konstytucyjnej ochrony praw pracowniczych, w tym prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (art. 66 ust. 1 Konstytucji RP). Zatem jest to podkreślenie szczególnej sytuacji prawnej pracownika i jego konstytucyjnej ochrony. W tym kontekście warto zwrócić uwagę, że osoby świadczące usługi na podstawie innych stosunków, nie będących stosunkami pracy, podlegają ochronie na podstawie art. 160 k.k. (narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo). W ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości nie wydaje się również konieczne wskazanie w art. 218a k.k. konkretnych praw pracowniczych podlegających ochronie. Prowadziłoby to do zbędnej kazuistyki i w efekcie do osłabienia ochrony pracownika. Ogólna i elastyczna formuła zdaje się więc lepiej zapewniać ochronę praw pracownika ze stosunku pracy lub ubezpieczenia społecznego, które pracodawca obowiązany jest znać.

W zakresie rekomendacji *Przyjęcie odrębnej ustawy o przeciwdziałaniu handlu ludźmi i wprowadzenie w niej definicji pracy przymusowej jako formy wykorzystania do handlu ludźmi* informuję, że w Ministerstwie Sprawiedliwości toczą się obecnie prace nad definicją pracy przymusowej jako przejawu handlu ludźmi. Prace mają na celu dokonanie implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1712 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie zmiany dyrektywy 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar. Zdefiniowanie i penalizacja pracy przymusowej zostanie ujęte w kodeksie karnym.

3.4.2.6. Legitymacja skargowa w postępowaniu sądowo-administracyjnym

Odpowiadając na rekomendację *Poszerzenie kręgu podmiotów uprawnionych do zaskarżenia uchwał i zarządzeń organów jednostek samorządu terytorialnego, w szczególności aktów prawa miejscowego i aktów planistycznych, poprzez uzależnienie legitymacji skargowej od interesu faktycznego mieszkańca danej jednostki (..) wskazuję,*

że art. 101 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) stanowi, że każdy, czyj interes prawny lub uprawnienie zostały naruszone uchwałą lub zarządzeniem, podjętymi przez organ gminy w sprawie z zakresu administracji publicznej, może zaskarżyć uchwałę lub zarządzenie do sądu administracyjnego. Wobec tego przepis ten wymaga od skarżącego nie tylko udowodnienia posiadania interesu prawnego, lecz także wykazania jego naruszenia. Przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do ogólnej normy wyrażonej w art. 50 ustawy z 30 sierpnia 2002 r. - Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. z 2024 r. poz. 935 z późn. zm., dalej „p.p.s.a.”). Zatem wprowadzenie ww. postulatu wymagałoby również wprowadzenia zmian w ustawie o samorządzie gminnym oraz odpowiednio o samorządzie powiatowym i wojewódzkim, które to ustawy znajdują się poza zakresem kompetencji Ministra Sprawiedliwości.

Należy zauważyć jednak, że umożliwienie zaskarżenia uchwał i zarządzeń organów jednostek samorządu terytorialnego na podstawie szerokiego interesu faktycznego może doprowadzić do lawinowego wzrostu liczby skarg wnoszonych do sądów administracyjnych. Może to skutkować wydłużeniem czasu oczekiwania na rozstrzygnięcie sprawy przed sądem administracyjnym, a nawet do paraliżu pracy sądów. Ponadto szeroka definicja legitymacji faktycznej może być wykorzystywana w sposób instrumentalny przez osoby chcące zablokować legalne, ale niepopularne w ich otoczeniu inwestycje, czy działania publiczne.

3.4.3.2. Terminy w postępowaniu przed sądami administracyjnymi

Odpowiadając na rekomendację *Wydłużenie terminu na złożenie skargi kasacyjnej do NSA do dwóch miesięcy*, wskazując, że zgodnie z art. 177 § 1 p.p.s.a., skargę kasacyjną wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok lub postanowienie, w terminie trzydziestu dni od dnia doręczenia stronie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem. Należy mieć na uwadze, że wydłużenie tego terminu do dwóch miesięcy spowoduje wydłużenie czasu trwania całego procesu sądowo-administracyjnego, co wpłynie negatywnie na ekonomikę tego postępowania. Sprawy administracyjne często dotyczą ważnych interesów publicznych lub indywidualnych, wobec czego pożądane jest ich szybkie rozstrzygnięcie. Wydaje się, że termin trzydziestu dni jest wystarczający na sporządzenie oraz wniesienie skargi kasacyjnej.

3.4.3.3. Wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku

W zakresie rekomendacji *Doręczanie stronom nieobecnym na ogłoszeniu wyroku i niereprezentowanym przez profesjonalnego pełnomocnika sentencji wyroku wraz z pouczeniem* informuję, że co do zasady, udział skarżącego w ogłoszeniu wyroku jest jego prawem, a nie obowiązkiem, jednakże gdy skarżący zdecyduje się z tego prawa skorzystać, sąd udziela wskazówek co do sposobu i terminu wniesienia środka odwoławczego, w myśl art. 140 § 1 p.p.s.a. Jeżeli jednak skarżący nie korzysta z tego prawa, świadomie rezygnuje z uczestnictwa w ogłoszeniu wyroku z wszelkimi tego konsekwencjami. Nieobowiązkowe stawiennictwo w ogłoszeniu wyroku nie oznacza również, że strony nie mogą uzyskać informacji o sprawie. Wobec tego, brak doręczenia sentencji wyroku stronie nieobecnej z urzędu nie jest przeszkodą, gdy strona należycie dba o swoje interesy. Wyjątkiem od zasady nie doręczania odpisów wyroków, które nie podlegają uzasadnieniu z urzędu jest art. 140 § 2 p.p.s.a., który stanowi, że stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego, doradcy podatkowego lub rzecznika patentowego, która na skutek pozbawienia wolności była nieobecna przy ogłoszeniu wyroku, sąd z urzędu w ciągu tygodnia od ogłoszenia wyroku doręcza odpis jego sentencji z pouczeniem o terminie i sposobie wniesienia środka odwoławczego.

Odnosząc się do rekomendacji *Formułowanie pouczeń dla stron niereprezentowanych przez profesjonalnego pełnomocnika w sposób czytelny i zrozumiały, unikając*

legalistycznych sformułowań i bezpośredniego cytowania przepisów, wskazuję, że zgodnie z art. 6 p.p.s.a., sąd administracyjny w razie uzasadnionej potrzeby udziela stronom występującym w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, doradcy podatkowego lub rzecznika patentowego niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych i skutków ich zaniechań. Ponadto zgodnie z art. 140 § 1 p.p.s.a., stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego, doradcy podatkowego lub rzecznika patentowego obecnej przy ogłoszeniu wyroku, przewodniczący udziela wskazówek co do terminu i sposobu wniesienia środka odwoławczego. Pouczenia te mogą być udzielane w formie ustnej, np. na rozprawie przez przewodniczącego lub pisemnie.

W odpowiedzi na rekomendację *Przedłużenie terminu na złożenie wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku*, zaznaczam, że zgodnie z art. 141 § 2 p.p.s.a., w sprawach, w których skargę oddalono, uzasadnienie wyroku sporządza się na wniosek strony zgłoszony w terminie siedmiu dni od dnia ogłoszenia wyroku albo doręczenia odpisu sentencji wyroku. Uzasadnienie wyroku sporządza się w terminie czternastu dni od dnia zgłoszenia wniosku. Należy mieć na uwadze, że przedłużenie terminu na złożenie wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku, wydłuży czas trwania całego postępowania sądowo-administracyjnego. Ponadto wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku jest to pismo procesowe o minimalnym stopniu złożoności merytorycznej i formalnej. W praktyce wymaga jedynie podania najważniejszych danych takich jak oznaczenie sądu i stron, sygnatury akt, wskazania daty ogłoszenia wyroku, wyraźnego żądania sporządzenia i doręczenia uzasadnienia oraz uiszczenia opłaty. Biorąc pod uwagę powyższe, wydaje się, że siedmiodniowy termin jest wystarczający na podjęcie decyzji co do ewentualnego zaskarżenia wyroku oraz sporządzenia i złożenia wniosku o jego uzasadnienie.

Odnosząc się do rekomendacji *Dopuszczenie złożenia skargi kasacyjnej pomimo niewystąpienia z wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia wyroku* wskazuję, że zgodnie z art. 173 § 2 p.p.s.a., skargę kasacyjną może wnieść strona, prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców lub Rzecznik Praw Dziecka po doręczeniu im odpisu orzeczenia z uzasadnieniem. Natomiast zgodnie z art. 174 p.p.s.a., skargę kasacyjną można oprzeć na następujących podstawach:

- 1) naruszeniu prawa materialnego przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie;
- 2) naruszeniu przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Wobec powyższego, nie można rzetelnie sformułować zarzutów skargi kasacyjnej bez znajomości uzasadnienia wyroku, w którym sąd administracyjny wyjaśnia m.in. podstawy prawne podjętego rozstrzygnięcia. Bazując jedynie na sentencji wyroku skargi kasacyjne wnoszone byłyby „na ślepo” bez merytorycznego uzasadnienia, co byłoby sprzeczne ze standardami profesjonalizmu i doprowadziłoby do zwiększenia liczby oddalanych skarg. W tym miejscu warto zaznaczyć, że skarga kasacyjna jest środkiem nadzwyczajnym, ściśle sformalizowanym, którego wniesienie obwarowane jest przymusem adwokacko-radcowskim.

3.4.4.2. Dostęp do dowodów w postępowaniu przed sądami administracyjnymi

Odnosząc się do rekomendacji *Poszerzenie katalogu dowodów w postępowaniu sądowo-administracyjnym*. (...) informuję, że zgodnie z art. 3 § 1 p.p.s.a., sądy administracyjne sprawują kontrolę działalności administracji publicznej i stosują środki określone w ustawie. Wobec tego propozycja zakładająca umożliwienie sądom administracyjnym ustalanie stanu faktycznego sprawy stoi w sprzeczności z modelem sądownictwa administracyjnego, gdyż postępowanie to ma charakter kontrolny, a nie merytoryczny, i powinno koncentrować się na legalności działania administracji publicznej, a nie na ponownym ustalaniu stanu faktycznego. Szerokie postępowanie dowodowe

prowadziłoby do faktycznego przejęcia przez sądy administracyjne obowiązków organów administracji. Na organach administracji publicznej spoczywa obowiązek wyczerpującego zebrania i rozpatrzenia całego materiału dowodowego. Natomiast w przypadku, gdy materiał jest niekompletny sąd ma możliwość uchylenia zaskarżonego aktu i przekazania sprawy organowi administracji do ponownego rozpatrzenia. Przerzucenie obowiązku gromadzenia materiału dowodowego na sądy administracyjne doprowadziłoby do dodatkowego przedłużania postępowań sądowych, co mogłoby doprowadzić do naruszenia zasady rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie. Należy wreszcie też wskazać, że w myśl art. 106 § 3 p.p.s.a. sąd może z urzędu lub na wniosek stron przeprowadzić dowody uzupełniające z dokumentów, jeżeli jest to niezbędne do wyjaśnienia istotnych wątpliwości i nie spowoduje nadmiernego przedłużenia postępowania w sprawie.

Dodatkowo informuję, zgodnie z przepisami uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. z 2024 r. poz. 8063, z późn. zm.), że projekty Ministerstwa Sprawiedliwości są udostępniane w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji z chwilą skierowania do uzgodnień, konsultacji publicznych i opiniowania.

Z wyrazami szacunku

dr Anna Sporczyk-Popielarczyk

Zastępca Dyrektora

Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka

/podpisano elektronicznie/

Potwierdzam zgodność kopii wydruku z dokumentem elektronicznym:

Identyfikator dokumentu	5996598.16166052.12278323
Nazwa dokumentu	pismo do PIPCiB - podpis elektroniczny.pdf
Tytuł dokumentu	pismo do PIPCiB - podpis elektroniczny
Sygnatura dokumentu	DWMPC-III.055.9.2025
Data dokumentu	2025-10-14
Skrót dokumentu	772C55E5B6AAF113DB7AFF6DFADDCF4FC93C6F04
Wersja dokumentu	1.9
Data podpisu	2025-10-14 14:47:53
Podpisane przez	Anna Sporczyk-Popielarczyk Zastępca Dyrektora
Rodzaj certyfikatu	Certyfikat kwalifikowany podpisu elektronicznego

EZD 3.128.103.103.

Data wydruku: 2025-10-16

Autor wydruku: Antosiewicz Anna (Starszy Specjalista)

